

# **LÆREPLAN**

## **KLASSE B OG BE**

**Fastsatt av Vegdirektoratet 15.10.2004**

## **Innledning**

- I    Generell del**
- II   Opplæringen i klasse B**
- III  Læreplan klasse B**
- IV  Opplæringen i klasse BE**
- V    Læreplan klasse BE**

# INNLEDNING

## Bakgrunn

I Nasjonal Transportplan 2002-2011 (NTP) pekes det på behovet for en helhetlig behandling av hele trafikkopplæringen og for en styrking av opplæringen i alle klasser.

Undersøkelser viser at uerfarne førere er særlig utsatt for ulykker. Ulykkesrisikoen faller raskt de første månedene etter at de har fått førerkort. Ideelt sett er det ønskelig at førerne får den nødvendige erfaringen gjennom trafikkopplæringen. Satsingen på en bedre trafikkopplæring er et viktig bidrag i arbeidet med nullvisjonen.

## Lovgrunnlaget for trafikkopplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for bestemmelsene som gis om trafikkopplæringen. Her gis Samferdselsdepartementet fullmakt til gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

Forskriften om trafikkopplæring og førerprøve m.m. fastsetter at det i undervisningen skal legges til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen. Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen. Mens forskriften omhandler alle førerkortklassene, er læreplanene fastsatt for hver førerkortklasse. Læreplanene bygger på kravene som forskriften fastsetter om mål og undervisning. En læreplan er ikke forskrifter etter forvaltningsloven

## Læreplanen

Begrunnelsene for valgene som er foretatt med hensyn til innhold og progresjon i trafikkopplæringen, er samlet i kapittel I Generell del. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapitlet. For den som skal planlegge undervisningen, er det helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, temaene og kursmålene i læreplanen.

I påfølgende kapitler gjengis hovedmålene for opplæringen i førerkortklassen slik de er fastsatt i forskrift om trafikkopplæring og førerprøve m.m. I tilknytning til målene finnes henvisninger til forskriftens paragrafer. Videre gis en beskrivelse av trinnene i opplæringen, samt en beskrivelse av de obligatoriske veiledningstimene og omfanget av den obligatoriske opplæringen. Deretter angis trinnmålene for førerkortklassen og innholdet i de obligatoriske kursene. Lærestoffet er delt inn i tema, og til hvert tema er det foreslått hovedmomenter.

## Kapittel I - GENERELL DEL

### Utvikling av trafikal kompetanse

#### *Kompetanse*

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og motivasjon som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

#### *Trafikal kompetanse*

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker og miljøvennlig måte, må ha en omfattende kompetanse. En forutsetning er at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Men føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og forutse hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som er, eller kan bli farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Trafikal kompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Trafikal kompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Trafikal kompetanse er mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke de ulike trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon, føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet. En godt utviklet trafikal kompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre "forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Trafikal kompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd og en risikofylt kjøreatferd. Å utvikle trafikal kompetanse er en prosess som skjer over tid.

#### *Innhenting og bearbeiding av informasjon*

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om, og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen<sup>1</sup> som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen føreren har fra før.

---

<sup>1</sup> Kunnskapsbegrepet inkluderer her også det erfaringsgrunnlaget føreren har.

Kunnskap har sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessig de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bearbeiding av informasjon som foregår bevisst, kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Handlinger som utføres ofte, vil bli automatisert. Dette gjør at situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst. Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse *noen* oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser *andre* oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde bilen på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og lignende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer som f.eks å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt er vegen, om den fri strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og lignende.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Automatisering av handlinger har også betydning for læresituasjonen. Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver. Elevene kan da lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde bilen på veg og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset.

I trafikkopplæringen er det derfor viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse problemer. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. På tidlige trinn i opplæringen arbeides det med å automatisere de enkle oppgavene. Eleven skal for eksempel beherske kjøretøyet først, deretter kjøring i trafikken.

## **Temaer i trafikkopplæringen**

### *Lover, regler og trafikken som system*

Elevene må fra første stund reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for:

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system

- førerens rolle i dette systemet

Denne forståelsen skal elevene bruke for å ordne og tolke inntrykkene som tilegnes under den trafikale treningen.

#### *Kjøreteknisk ferdighet*

En god fører har gode, automatiserte kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om girning, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

#### *Trafikal ferdighet*

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen og vil ha en sentral plass i opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god teknisk kjøreferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringer kjøretreningen gir, er viktige for innsikt i egne handlinger og vurderinger.

#### *Økonomisk og miljøvennlig kjøring*

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljø og miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den praktiske kjøringen, særlig i forbindelse med kjøreteknisk og trafikal trening. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

#### *Handlings- og vurderingstendenser*

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til trafikkopplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser og derved få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør vektlegges både i starten og i avslutningen av opplæringen.

#### *Selvinnsikt*

Mot slutten av opplæringen, når elevene har en mer variert kjøreefaring og bedre forståelse for betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser, må elevene konfronteres med og reflektere over egne atferdstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når kjøringen på egen hånd starter.

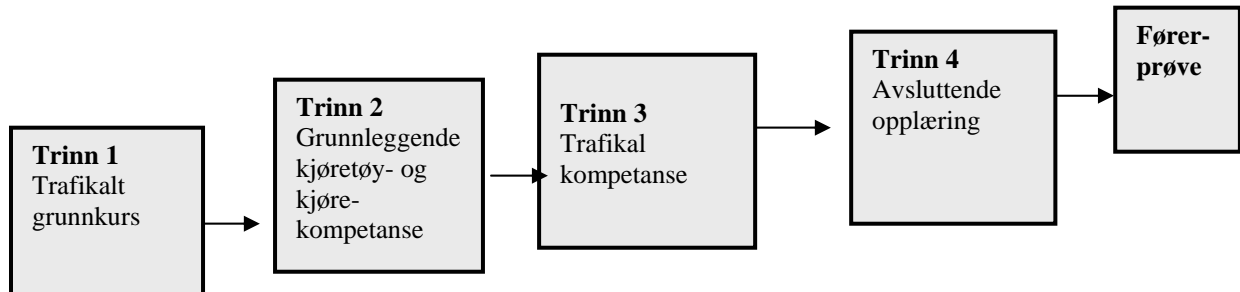
#### *Planlegging og forberedelse før kjøring*

Forberedelse før kjøring omfatter valg som må tas fordi en skal kjøre et kjøretøy for eksempel neste dag. Dette gjelder blant annet å ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiseruter, planlegging av reisetidspunkt. Temaet passer best til teoretisk undervisning og diskusjon, og bør ha størst plass i den avsluttende delen av opplæringen. Men også under den trafikale treningen og når elevene skal kjøre selvstendig, er det mulig å praktisere deler av dette temaet.

## Undervisningen

### Trinnvis opplæring

Opplæringen gjennomføres i 4 trinn. Målene for trinn 1-3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen på det neste trinnet. Innholdet i hvert trinn fortutsettes å bli videreført i neste trinn. Det er kjøreferdighetene som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på. Målene for trinn 1-4 angir den samlede kompetansen som kreves for å bestå førerprøven.



### Modulbasert opplæring

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, innføres et modulbasert opplæringssystem. I de lette klasser viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

### Obligatoriske kurs

Trafikkopplæringen skal bidra til at elevene tilegner seg trafikal kompetanse. Etter endt opplæring skal elevene ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig å vurdere ved en prøve. Andre opplæringsmål er for tidkrevende å måle ved førerprøven. For å sikre at disse emnene likevel får en plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Elevene må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I de obligatoriske kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktisk eller økonomiske grunner er vanskelig å gjennomføre på egenhånd, samt tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafiksikkerhet å gjøre.

### Obligatoriske veiledningstimer

I de tilfeller hvor kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt på et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge eget opplæringsforløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen til en viss grad er strukturert. For å bidra til dette, er det fastsatt at elevene blant annet skal gjennomføre to obligatoriske veiledningstimer i løpet av opplæringen. Veiledningstimene skal gjennomføres ved utgangen av trinn 2 og 3.

Med utgangspunkt i elevens kjøprestasjoner, skal eleven og læreren sammen ta stilling til i hvilken grad målene for trinnet er nådd. Læreren skal gi eleven en tilrådning i spørsmålet om eleven har det grunnlaget som er nødvendig for å få et godt læringsutbytte av opplæringen i neste trinn. Hensikten med samtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre

læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsett og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilråding skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny veiledningstime når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvise. Forskriften fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte. I forskriften er det fastsatt regler for klagebehandling mv. i slike tilfeller.

#### *Arbeidsmåter*

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og til å ta forholdsregler og velge kjøremåter som reduserer risiko for ulykke eller uhell. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke er kommet like langt i sin læring. Det skal legges opp til arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere. Valg av metode, organisering, spørreteknikk og aktiviteter ellers skal tilpasses de ulike deler av opplæringen på en slik måte at det legges til rette for at alle elever får utbytte av undervisningen, og at målene nås i tråd med det som er fastsatt.

Elevene må få oppleve at kjøretimene er så godt organisert at tiden til egentrening utnyttes optimalt. Ved valg av øvingsområder må det tas hensyn til hvilket trinn eleven befinner seg på. Det er viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse problemer. Eleven skal beherske kjøretøyet først, deretter kjøring i trafikken. De første kjøretimene må derfor starte i områder med liten trafikk.

I den praktiske opplæringen kan hensynet både til sikkerhet og effektivitet tale for at kjørelæreren først demonstrerer øvelsen slik at elevene får oppleve hva god og effektiv kjøring vil si. Andre tema kan introduseres ved at elevene først undersøker og vinner erfaringer. Deretter trekkes det konklusjoner og lages regler. Ofte vil det være hensiktsmessig å legge opp til en problemorientert undervisning ved at det formuleres problemstillinger som elevene skal ta stilling til. Undervisningen skal være preget av to-veis kommunikasjon der diskusjon, erfaringsutveksling og elevenes spørsmål får stor plass.

#### *Individuell tilpasning av undervisning som ikke er obligatorisk*

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreefaring innen en annen førerkortklasse. Mulighetene for privat øvingskjøring vil variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevenes erfaringsbakgrunn.

#### *Den skjulte læreplan*

Risikoforståelse er et gjennomgående tema i trafikkopplæringen. Både i opplæringen og senere er det et problem at noen tar større sjanser etter hvert som de får økt kjøreefaring. En elev som gjennomgår et glattkjøringskurs, kan for eksempel etterpå velge å kjøre med høyere fart enn eleven ellers ville gjort, fordi noe av respekten for å kjøre på glatt føre er blitt borte. I slike tilfeller har eleven lært noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Noen bruker begrepet skjult læreplan om slik læring, siden denne læringen har et innhold som ikke er uttalt. Begrepet er ikke entydig. Det har som utgangspunkt at elevene i en undervisningssituasjon også lærer noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte

læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for undervisningen, for eksempel når en arbeider med risikoforståelse. På kurs hvor en arbeider med risikoforståelse, er det eksempelvis ikke uvanlig at læreren kartlegger hvor fort den enkelte har vært med på å kjøre. Noen elever svarer da at de har vært med å kjøre over 200 km/t på norske veger. Siden personene likevel sitter der lys levende, kan læreren ikke unngå at andre elever har lært at mange overlever selv om de har kjørt veldig fort. Den ”skjulte” læringen kan for eksempel være at en må kunne kjøre i 140 km/t, når andre har overlevd i 200 km/t. Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men han må ta hensyn til at den skjer.

## Kapittel II - OPPLÆRINGEN I KLASSE B

### Hovedmål for opplæringen jf. § 11-1

*Etter å ha gjennomført trafikkopplæringen i klasse B skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kjøre bil på en ansvarlig måte.*

*Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som:*

- er trafikk sikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

### **Trinnvis opplæring**

Opplæringen gjennomføres i 4 trinn. Målene for trinn 1-3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen på det neste trinnet. Hovedmomentene i hvert trinn fortutsettes å bli videreført i neste trinn. Det er kjøreferdighetene som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å bestå førerprøven i klasse B.

#### Trinn 1

På trinn 1 er målene hovedsaklig rettet mot elevenes risikoforståelse og trafikksystemet. Opplæringen består av trafikalt grunnkurs. Kurset er felles for alle de lette klassene og skal bidra til at elevene får en grunnleggende forståelse for hva bilkjøring innebærer. Kurset omfatter blant annet opplæring i førstehjelp og mørkekjøring.

#### Trinn 2

På trinn 2 skal eleven lære å mestre bilen rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Elevene skal få kunnskap om kjøretøyet og bilføreransvaret, i tillegg til grunnleggende kunnskap om mennesket og vegen. Denne kunnskapen skal bidra til at elevene lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at elevene skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger og muligheter for øvingskjøring.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 2. Med bakgrunn i elevens kjøring skal elev og lærer sammen ta stilling til om eleven har god nok teknisk kjøreferdighet, slik at oppmerksomheten kan flyttes fra bilen til samhandlingen med andre trafikanter.

#### Trinn 3

På trinn 3 er målene rettet mot elevens læring og kjøringen ute i trafikken. Eleven skal beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinn 3 skal elevens ferdigheter være nær det nivået hvor de kan kjøre selvstendig. Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevenes erfaringsbakgrunn og ulik mulighet for øvingskjøring.

*Sikkerhetskurs på bane* er obligatorisk for alle som skal ha førerrett i klasse B.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 3. Med bakgrunn i elevens kjøring skal elev og lærer sammen ta stilling til om eleven har tilstrekkelig kjørekompetanse til å kunne kjøre selvstendig i variert trafikk.

#### Trinn 4

Målene på trinn 4 er hovedsaklig rettet mot elevenes risikoforståelse og selvinnsikt, slik som i trinn 1. En viktig forutsetning er at elevene risikoforståelse, kunnskap om regler og trafikken som system skal utdypes gjennom hele opplæringen, selv om disse temaene vektlegges spesielt i starten og slutten av opplæringen.

*Sikkerhetskurs på veg* er obligatorisk for alle som skal ha førerrett i klasse B.

Den obligatoriske opplæringen alene er vanligvis ikke nok til å nå fram til hovedmålet for opplæring til førerkort kl. B. I tillegg må det suppleres med tilstrekkelig øving gjennom opplæring ved trafikkskole, øvingskjøring eller begge deler.

## **Kapittel III - TRINNMÅL, KURSMÅL, TEMA OG HOVEDMOMENTER KLASSE B**

### **Trinn 1 Trafikalt grunnkurs**

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva bilkjøring innebærer.

#### ***Mål for trinn 1 jf. § 11-2***

*Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha det grunnlaget som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.*

*Elevene skal ha så god forståelse for trafikk og trafikkopplæring at eleven kan begynne å øvingskjøre.*

*Elevene skal gjennomføre obligatorisk trafikalt grunnkurs i samsvar med § 8-1.*

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av trafikalt grunnkurs. Trafikalt grunnkurs er felles for alle førerkortklasser og er grunnlaget for videre opplæring og vilkår for å kunne øvingskjøre. Målene er hovedsakelig rettet mot elevenes risikoforståelse og trafikksystemet.

Kurset skal inneholde følgende temaer:

- Tema 1: Trafikkopplæringen
- Tema 2: Grunnleggende forståelse for trafikk
- Tema 3: Mennesket i trafikken
- Tema 4: Øvingskjøring og kjøreeerfaring
- Tema 5: Førstehjelp
- Tema 6: Tiltak ved trafikkulykke
- Tema 7: Mørkekjøringsdemonstrasjoner

Temaene har fastsatte mål. Hovedmomentene som er oppført under hvert tema, viser hva undervisningen innenfor temaet minst skal omfatte.

Kurset er i alt på 17 undervisningstimer, og kan gjennomføres med inntil 16 elever. Det skal være 4 timer undervisning om førstehjelp og tiltak ved trafikkulykke. Av dette skal 1 time brukes til praktisk øving i forbindelse med en arrangert ulykke. Det skal være 3 timer undervisning om kjøring i mørket. Av dette skal minst 1 time skal være en utedemonstrasjon. Denne demonstrasjonen kan gjennomføres med inntil 6 elever per lærer. Minst 1 time av mørkekjøringsopplæringen gjennomføres som demonstrasjon i bil med eleven som passasjerer. Denne kan gjennomføres med inntil 2 elever i bilen. Øvrig undervisning skal være 10 timer og fordeles over minst 3 samlinger.

Undervisningen i førstehjelp skal gjennomføres av personell som er spesielt kvalifisert og godkjent av Norsk Førstehjelpsråd.

For å få godkjent kurset, må eleven ha deltatt i alle timene som hører inn under tema 1 til og med 7. Hvis en elev har forfall til deler av kurset, må det legges til rette for at timene kan tas igjen på tilsvarende kurs senere. I perioden 16. mars – 31. oktober gis det rett til øvingskjøring etter at tema 6 er gjennomført. Avlegges førerprøven i perioden 16. mars – 31. oktober, vil bestått førerprøve gi førerrett kun fram til 1. mars året etter, hvis kandidaten ikke har fullført mørkekjøringsdemonstrasjonene.

### **Mål for trafikalt grunnkurs jf. § 8-2**

*Eleven skal gjennom opplevelse, aktivitet og oppsummeringer bli bevisst på hva som menes med at enhver skal ferdes hensynsfullt og være aktpågivende og varsomt så det ikke kan oppstå fare eller voldes skade, og slik at annen trafikk ikke unødig blir hindret eller forstyrret. Eleven skal*

1. *kjenne til formelle begrunnelser for at vi har trafikkopplæring, vilkår for å få førerkort og at det finnes læreplaner for trafikkopplæring*
2. *ha grunnleggende forståelse for trafikk ved å bli bevisst hvordan regler om plassering, fart, vikeplikt, skilt og vegoppmerking bidrar til sikrere og mer effektiv trafikkavvikling*
3. *ha grunnleggende kunnskap om mennesket i trafikken ved å*
  - a) *beskrive vesentlige elementer i kjøreprosessen og bli bevisst betydningen av motivasjon og følelser*
  - b) *forstå betydningen av kommunikasjon og samhandling*
  - c) *bli bevisst hvilken betydning ansvarsforståelse, selvinnsett og vilje har for hvordan vi handler i trafikken.*
4. *ha kunnskap om øvingskjøring og kjøree erfaring ved å*
  - a) *kjenne til reglene for øvingskjøring*
  - b) *vite at det er sammenheng mellom kjøree erfaring og ulykkesrisiko*
  - c) *forstå betydningen av automatisering av grunnleggende handlinger og handlingsmønstre*
5. *beherske grunnleggende ferdigheter i førstehjelp i forbindelse med trafikkulykker ved å*
  - a) *ha kunnskap om plikter ved trafikkuhell*
  - b) *kjenne til rutiner for sikring av og opptreden på skadested*
  - c) *kunne vurdere skadeomfang og øve på praktisk førstehjelp*
6. *delta i redningsarbeidet ved en arrangert ulykke og gjennom denne*
  - a) *oppleve å komme først til skadestedet, forstå viktigheten av å kjenne skadeomfanget før ulykken varsles og hvordan varsling gjøres*
  - b) *tilegne seg ferdigheter i grunnleggende rutiner på skadestedet*
  - c) *videreutvikle den praktiske ferdigheten i grunnleggende livreddende førstehjelp ved trafikkulykker*
7. *gjennom demonstrasjon ute og i bil forstå hvordan trafikkulykker i mørket kan unngås ved å*
  - a) *oppleve og erfare årsaksforhold ved typiske ulykker som skjer i mørket og ha grunnlag for å vurdere risiko ved kjøring i mørket*
  - b) *bli bevisst hva som er riktig lysbruk og atferd ellers ved kjøring, parkering og nødstop i mørket.*

*Eleven skal vurdere sin egen kompetanse til å begynne videre opplæring og ha så god forståelse for trafikk og trafikkopplæring at eleven kan begynne å øvingskjøre.*

### **1.1 Trafikkopplæringen**

Eleven skal kjenne til formelle begrunnelser for at vi har trafikkopplæring, vilkår for å få førerkort og at det finnes læreplaner for trafikkopplæring

#### **Tema 1.1) Trafikkopplæringen**

*Hovedmomenter:*

- Begrunnelser for trafikkopplæring
- Vilkår for å få førerkort
- Hovedmål for trafikkopplæring i lette klasser
- Læreplaner

## **1.2 Grunnleggende forståelse for trafikk**

Eleven skal ha grunnleggende forståelse for trafikk ved å bli bevisst hvordan regler om plassering, fart, vikeplikt, skilt og vegoppmerking bidrar til sikrere og mer effektiv trafikkavvikling

### **Tema 1.2.a) Kjøretøyets plassering**

*Hovedmomenter:*

- Plasseringens betydning for sikker og effektiv trafikkavvikling
- Sikkerhetssoner

### **Tema 1.2.b) Kjøretøyets fart**

*Hovedmomenter:*

- Fartens betydning for sikker og effektiv trafikkavvikling
- Skilting av fartsgrenser
- Sammenhengen mellom plassering og fartstilpassing

### **Tema 1.2.c) Vikeplikt**

*Hovedmomenter:*

- Vikepliktsreglenes betydning for sikker og effektiv trafikkavvikling

### **Tema 1.2.d) Skilt og oppmerking**

*Hovedmomenter*

- Betydningen av skilt og vegoppmerking for sikker og effektiv trafikkavvikling
- Fareskilt
- Forbudsskilt
- Påbudsskilt
- Sperrelinje og varsellinje

## **1.3 Mennesket i trafikken**

Eleven skal ha grunnleggende kunnskap om mennesket i trafikken ved å

- a) beskrive vesentlige elementer i kjøreprosessen og bli bevisst betydningen av motivasjon og følelser
- b) forstå betydningen av kommunikasjon og samhandling
- c) bli bevisst hvilken betydning ansvarsforståelse, selvinnsikt og vilje har for hvordan vi handler i trafikken.

### **Tema 1.3.a) Kjøreprosessen**

*Hovedmomenter:*

- Vesentlige elementer i kjøreprosessen
- Betydningen av motivasjon (følelser) for hvordan vi handler i trafikken

### **Tema 1.3.b) Samhandlingsperspektivet**

*Hovedmomenter*

- Bruk av signaler
- Kommunikasjon mellom trafikanter

- Innlevelse i andres situasjon
- Tolking av trafikksituasjoner

### **Tema 1.3.c) Ansvarsforståelse, selvinnsikt og vilje til å overholde regler**

#### *Hovedmomenter*

- Årsaker til ulykker (menneskelig svikt)
- Førerens feilvurdering
- Risikoterskel
- Eget forhold til risiko
- Selvinnsikt

## **1.4 Øvingskjøring og kjøreerfaring**

Eleven skal ha kunnskap om øvingskjøring og kjøreerfaring ved å

- a) kjenne til reglene for øvingskjøring
- b) vite at det er sammenheng mellom kjøreerfaring og ulykkesrisiko
- c) forstå betydningen av automatisering av grunnleggende handlinger og handlingsmønstre

### **Tema 1.4.a) Regler om øvingskjøring**

#### *Hovedmomenter*

- Krav til elev
- Krav til ledsager
- Krav til bil

### **Tema 1.4.b) Kjøreerfaring og ulykkesrisiko**

#### *Hovedmomenter*

- Kjøreerfaring og ulykkesutvikling

### **Tema 1.4.c) Automatisering av handlinger og handlingsmønstre**

#### *Hovedmomenter*

- Nødvendigheten av automatisering av grunnleggende handlinger og handlingsmønstre
- Sammenhengen mellom automatisering av kjøreferdighet og informasjonsbearbeiding

## **1.5 Førstehjelp**

Eleven skal beherske grunnleggende ferdigheter i førstehjelp i forbindelse med trafikkulykker ved å

- a) ha kunnskap om plikter ved trafikkuhell
- b) kjenne til rutiner for sikring av og opptreden på skadested
- c) kunne vurdere skadeomfang og øve på praktiske førstehjelp

### **Tema 1.5.a) Plikter ved trafikkuhell**

#### *Hovedmomenter*

- Plikter ved trafikkuhell

### **Tema 1.5.b) Rutiner for sikring av og opptreden på skadested**

#### *Hovedmomenter*

- Sikring av skadested
- Opptreden på skadested

### **Tema 1.5.c) Skadeomfang og praktiske førstehjelp**

### *Hovedmomenter*

- Vurdere skadeomfang
- Øving i førstehjelp

## **1.6 Tiltak ved trafikkulykke**

Eleven skal delta i redningsarbeidet ved en arrangert ulykke og gjennom denne

- a) oppleve å komme først til skadestedet, forstå viktigheten av å kjenne skadeomfanget før ulykken varsles og hvordan dette gjøres
- b) tilegne seg ferdigheter i grunnleggende rutiner på skadestedet
- c) videreutvikle den praktiske ferdigheten i grunnleggende livreddende førstehjelp ved trafikkulykker

### **Tema 1.6.a) Førstemann på skadested**

#### *Hovedmomenter*

- Sikring
- Vurdere skadeomfang
- Varsling

### **Tema 1.6.b) Grunnleggende rutiner på skadested**

#### *Hovedmomenter*

- Øving i opptreden på skadested

### **Tema 1.6.c) Grunnleggende livreddende førstehjelp ved trafikkulykker**

#### *Hovedmomenter*

- Øving i førstehjelp

## **1.7 Mørkekjøring**

Eleven skal gjennom demonstrasjon ute og i bil forstå hvordan trafikkulykker i mørket kan unngås ved å

- a) oppleve og erfare årsaksforhold ved typiske ulykker som skjer i mørke og ha grunnlag for å vurdere risiko ved kjøring i mørket
- b) bli bevisst hva som er riktig lysbruk og atferd ellers ved kjøring, parkering og nødstopp i mørket.

### **Tema 1.7.a) Ulykker og risiko ved kjøring i mørke**

#### *Hovedmomenter*

- Gåendes og bilførerens forståelse av siktstrekning
- Strekning, fart og tid
- Siktstrekning på fjern- og nærlys
- Klær og refleksutstyr

### **Tema 1.7.b) Lysbruk og atferd ellers i mørket**

#### *Hovedmomenter*

- Riktig bruk av lys og tilpassing av fart og plassering ved møting, innhenting og forbikjøring
- Riktig bruk av lys, tilpassing av fart og plassering og bruk av refleksutstyr ved nødstopp
- Riktig bruk av lys, tilpassing av fart og plassering ved parkering
- Risikofaktorer

## **Kommentarer til trafikalt grunnkurs**

### ***Bakgrunn for kurset***

Mye tyder på at stadig flere i vårt samfunn ikke har gode nok sosiale ferdigheter. Mange utsettes for vold eller alvorlig trussel om vold årlig. Det hevdes at egoismen er blitt mer framtrødende enn fellesskapsfølelsen. Det er utarbeidet en rekke undervisningsprogram for å bedre den sosiale kompetansen hos elevene i det offentlige skoleverk. Best effekt har tiltak som har som mål å utvikle hele mennesket ved å trekke inn intellekt, følelser og handlinger. Et gjennomgående trekk med tiltakene er at det skapes forståelse for at en må ha regler og rutiner, og at reglene etterleves.

### ***Trafikalt grunnkurs***

Vegen er en viktig samfunnsarena for mange mennesker. Arbeidet med sosiale ferdigheter må derfor videreføres i trafikkopplæringen. Det trafikale grunnkurset skal bidra til å bygge opp om førerkortkandidatene som ansvarlige førere. Målene for kurset har generell gyldighet og de befinner seg ofte på et mer overordnet nivå. Kurset skal i liten grad inneholde lærestoff som kan leses på egen hånd. Fokus skal rettes mot forståelsen av trafikken som system, med aktører som har ulike forutsetninger, mot forhold som påvirker risikoen, mot førerens ansvar og betydningen av selvinnsikt og selvkritisk vurdering.

Det er flere grunner til å ha et trafikalt grunnkurs.

- Det er viktig at en tidlig i opplæringen fokuserer på forhold som påvirker risikoen og betydningen av selvinnsikt og selvkritisk vurdering
- Det er hensiktsmessig å samle en del lærestoff som er felles for alle lette klasser slik at personer som skal ta førerkort for flere klasser, slipper å gå gjennom samme lærestoff flere ganger.
- Det er viktig å gi elever grunnleggende forståelse av trafikk før de begynner å øvingskjøre, slik at de har et riktigere perspektiv på det å kjøre og har et grunnlag som letter innlæringen senere.

Mange av emnene som tas opp i det trafikale grunnkurset, forutsettes å bli videreført i den enkelte førerkortklasse. Dette gjelder blant annet emner som grensesetting, selvinnsikt, empati i trafikken, forhold til risiko mv.

### ***Tidsperspektivet***

Utvikling og læring av sosial kompetanse er en omfattende prosess som skjer over lang tid. Formell førerkortrettet undervisning skjer over relativt kort tid. I dette tidsperspektivet kan ikke trafikkklæreren påta seg ansvaret for å lære elevene grunnleggende sosial kompetanse. Læreren må bygge på den sosiale kompetansen elevene har, og legge til rette for at elevene forstår at det i trafikken er behov for regler om fartstilpassing, vikeplikt, plassering, tegngiving osv. Enkelte trafikkregler, skilt mv skal brukes som illustrasjon i forbindelse med et emne som tas opp.

### ***Innhold***

Målene for det trafikale grunnkurset er mål med generell gyldighet og som ofte befinner seg på et mer overordnet plan. Kurset skal ikke bare inneholde faktakunnskap, men i like stor grad fremme *forståelse* for trafikken som system. Det er mer ønskelig at elevene får forståelse for *hvorfor* reglene er formulert som de er, enn at reglene pugges ordrett. Nyten av å vite hva et skilt heter er langt mindre enn nyten av å vite *hvorfor* skiltet er plassert et bestemt sted. Men for å skape slik forståelse, må kunnskap om skiltet også være tilstede.

Ved fastsettelse av hvilket lærestoff som skal være obligatorisk, tas særlig to hensyn. Det første er om opplæringen av praktiske grunner er vanskelig å gjennomføre på egen hånd. Det andre er om måloppnåelsen er vanskelig å vurdere ved førerprøven. For en mer grundig gjennomgang av regelverket hvor faktastoffet vektlegges i større grad, skal trafikkklæreren henvise til lærebøker, klassespesifikke teorikurs mv. Faktastoff er viktig, og elevene skal motiveres til å oppsøke kunnskapen. Likevel er det en kjensgjerning at fartsøvertredelser, risikofylte forbikjøring, ulykker mv oftere er forårsaket av manglende forståelse for regelverket, enn manglende kunnskaper om reglene. I det trafikale grunnkurset skal en fokusere på førerens ansvar og betydningen av selvinnsikt og selvkritisk vurdering.

Skolene står fritt til å utvide kurset. Det må da presiseres overfor elevene at den obligatoriske delen består av 17 timer. I tilknytning til temaet øvingskjøring kan skolen invitere eventuelle ledsagere og andre ressurspersoner (f. eks Statens vegvesen) til en frivillig orientering etter ordinær kursavslutning. Temaet øvingskjøring er lagt på et tidspunkt i kurset der læreren er blitt kjent med elevene. Det frivillige tilbudet kan da lettere tilpasses elevenes behov.

## ***Undervisningen***

### *Problemorientert undervisning*

Læreren bør legge til rette for problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren må forberede konkrete problemstillinger slik at diskusjonene fører fram til bestemte resultater. Oppgavene utformes ut fra hovedmålene i leksjonene og lærer må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Elevene har allerede lært en viss trafikal kompetanse ved å være fotgjengere, passasjerer og syklist. Mange har gode kunnskaper om trafikkregler, skilter, vegoppmerking, årsak er til ulykker, risikoforhold mv. Selv om noen har et mer likegyldig forhold til disse kunnskapene, skal oppgavene bygge på at elevene allerede har mye erfaring fra trafikken. Gode regler ved oppgaveutforming er å gå fra det kjente til det ukjente, fra det konkrete til det abstrakte.

Den problemorienterte undervisningsmetoden kan for noen framstå som mindre "effektiv" enn formidlingsmetoden. Metoden kan også være mer krevende, i det læreren må sette seg selv mer i bakgrunnen, samtidig som han må være åpen for alle innspill. Den problemorienterte undervisningsmetoden anbefales imidlertid med god støtte i pedagogisk forskning, spesielt når det er tale om undervisning hvor arbeidet med holdninger og motivasjon inngår. Som i all annen undervisning, vil spørsmålet om elevene har nådd målet, være langt viktigere enn spørsmålet om hvor langt læreren er kommet i sitt manuskript eller overhead-program.

Når det anbefales at undervisningen skal være problemorientert, menes først og fremst at undervisningen ikke skal preges av kateterundervisning. Gruppearbeid og dialog er vanlige arbeidsmåter ved problemorientert undervisning. Når læreren skal velge metode, bør han blant annet avveie følgende: I hvilken grad kan elevene på egen hånd komme fram til målet for emnet? I hvilken grad kan jeg gi en tydelig oppgave som elevene kan arbeide med selvstendig? I hvilken grad er denne oppgaven aktiviserende for alle, og vil gruppene trenge omtrent samme tid til å løse oppgaven?

### *Organisering*

I klasserommet bør elevene sitte i en sirkel eller hesteskoform, slik at alle ser hverandre og læreren.

### *Spørreteknikk*

Læreren må bruke teknikker som oppmuntrer til deltakelse. Det er viktig å gi alle elevene noe tid til å tenke etter at et spørsmål er stilt. Det kan ofte være hensiktsmessig at elevene samarbeider med sidemannen for å finne svar på et spørsmål. Mange oppgaver bør være åpne slik at de gir rom for flere løsninger. Læreren bør da unngå å foreta umiddelbar verdivurdering av et svar. I stedet for å si: "Ja det var bra, finnes det andre løsninger?" kan læreren si: "Det var en måte å gjøre det på, finnes det andre måter". Oppgaver som begynner med spørreord er mer åpne enn oppgaver som begynner med et verb, siden en unngår ja/nei svar.

Dialogen må ikke bære preg av noe "forhør". Læreren skal vise når han er fornøyd med svarene. Det er i de tilfellene det er rom for flere løsninger at læreren skal unngå å gi en verdivurdering av det første svaret som kommer.

I en slik undervisning kan det i blant være lett å spore av fordi elevene eller lærer får assosiasjoner til andre interessante problemstillinger. Mange problemstillinger må henvises til teorikurs for de enkelte førerkortklassene, selv om læreren føler at han da bryter med prinsippet om å ta utgangspunkt i elevenes interesser. Læreren må hele tiden ha klart for seg hovedmålet for leksjonen, emnet, oppgaven og hva som skal sies i oppsummeringen.

## Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse

Gjennom opplæringen på trinn 2 skal eleven lære å mestre bilen rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at elevene lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at elevene skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for undervisningen på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger og muligheter for øvingskjøring.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 2.

Temaer og hovedmomenter i trinn 2 forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som de vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt til førerprøven.

### **Mål for trinn 2 jf. § 11-3**

*Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha det grunnlaget som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.*

*Eleven skal ha så god teknisk kjøreferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter. I tillegg skal eleven vurdere sin egen ferdighet i å bruke bilen og oppdage mangler ved bilen.*

*Eleven skal*

- 1. ha kunnskap om reglene for førerkort og trafikkopplæring*
- 2. ha kunnskap om bilens oppbygging med tanke på sikkerhet og miljø*
- 3. ha kunnskap om eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, og om økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell*
- 4. ha kunnskap om menneskets kapasitet og trafikkens krav*
- 5. kunne gjøre seg klar for kjøring*
- 6. kunne sette i gang, og stanse i variert terreng*
- 7. kunne gire, styre, akselerere og bremse i variert terreng*
- 8. kunne rygge, vende og parkere*
- 9. kunne beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk*
- 10. kunne utføre aktuell sikkerhetskontroll av bilen*

*Eleven skal ved avslutningen av trinn 2 gjennomføre veiledningstime i samsvar med § 7-5.*

### **Tema 2.1 Førerkort og trafikkopplæring**

Eleven skal ha kunnskap om reglene for førerkort og trafikkopplæring

*Hovedmomenter*

- Grunnleggende regler for kjøring i trafikk
- Oversikt over opplæringen klasse B, som informasjon om trinnvis opplæring, progresjon, måloppnåelse, risikoforståelse og selv vurdering
- Førerkortklasser
- Vilkår for å erverve førerkort
- Vilkår for å kunne øvingskjøre

### **Tema 2.2 Bilens oppbygging med tanke på sikkerhet og miljø**

Eleven skal ha kunnskap om bilens oppbygging med tanke på sikkerhet og miljø

### *Hovedmomenter*

- Aktiv og passiv sikkerhet
- Forsvarlig og forskriftsmessig stand
- Sikkerhetskontroll
- Miljøbelastninger og økonomisk kjøring

### **Tema 2.3 Ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell**

Eleven skal ha kunnskap om eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, og om økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell

### *Hovedmomenter*

- Fører og eiers ansvar
- Registrering og eierforhold
- Bruk av bil med og uten tilhenger
- Tauing av kjøretøy
- Dokumenter
- Rusmidler, tretthet, sykdom og bilkjøring
- Forsikring og økonomisk ansvar
- Offentlige reaksjoner
- Plikter og tiltak ved trafikkuhell

### **Tema 2.4 Menneskets kapasitet og trafikkens krav**

Eleven skal ha kunnskap om menneskets kapasitet og trafikkens krav

### *Hovedmomenter*

- Forholdet mellom trafikkens krav og menneskets kapasitet.
- Faktorer som virker inn på bilføreren.
- Kjøreprosessen, bearbeiding av informasjon og automatisering.

### **Tema 2.5 Å gjøre seg klar for kjøring**

Eleven skal kunne gjøre seg klar for kjøring

### *Hovedmomenter*

- Sittestilling,
- Sikt
- Innstilling og bruk av ratt, pedaler, gir, parkeringsbrems og andre betjeningsinnretninger
- Tilpassing og bruk av bilbelte og hodestøtte
- Start og stopp av motor

### **Tema 2.6 Igangsetting og stans**

Eleven skal kunne sette i gang og stanse i variert terreng

### *Hovedmomenter*

- Observasjon og tegn ved igangsetting og stans
- Kontrollert og behagelig igangsetting og stans, på flat veg, i med- og motbakke med og uten parkeringsbrems
- Krypekjøring
- Kort stans - ny start
- Sikre bilen etter stans

### **Tema 2.7 Giring, akselerasjon, styring og bremsing**

Eleven skal kunne gire, styre akselerere og bremse i variert terreng

### *Hovedmomenter*

- Behagelig opp- og nedgiring på flat veg, i utfor- og motbakke
- Normalbremsing ( $1,5 - 2 \text{ m/s}^2$ ) fra minst 60 km/t
- Observasjon i speil før, under og etter fartsreduksjonen
- Stans ved angitt sted fra forskjellige hastigheter
- Hard nedbremsing for å kunne stanse foran en hindring
- Forberede ny igangsetting ved å velge 1. gir like før stans
- Normalakselerasjon opp til 60 km/t
- Valg av riktig gir i forhold til fart
- Bruk av gir ved økonomisk og miljøvennlig kjøring
- Lange og sikre rattbevegelser
- Sving til høyre og venstre i vegkryss
- Bremsing når motor ikke er i gang

### **Tema 2.8 Rygging, vending og parkering**

Eleven skal kunne rygge, vende og parkere

#### *Hovedmomenter*

- Sittestilling og sikt
- Rygging
- Snumåter
- Parkering – ulike metoder
- Parkering – ulike trafikkmiljø

### **Tema 2.9 Grunnleggende kjøretøybehandling under sammenhengende kjøring**

Eleven skal kunne beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk

#### *Hovedmomenter*

- Sammenhengende kjøring i område med liten trafikk.
- Riktig bremsemåte inn i situasjoner som krever fartsreduksjon.
- Observasjon og tegngivning ved sidevegs forflytning av kjøretøyet.
- Bruk av gir som gir økonomisk og miljøvennlig kjøring.
- Riktig fart og plassering ved sving til høyre og venstre i vegkryss

### **Tema 2.10 Sikkerhetskontroll av bilen**

Eleven skal kunne utføre aktuell sikkerhetskontroll av bilen

#### *Hovedmomenter:*

- Lasteevne og kjøring med tilhenger
- Bremses.
- Hjul og dekk
- Styring
- Lys
- Sikt.
- Driftssikkerhet
- Sikkerhetsutstyr
- Varselinnretninger

## **2.11 Obligatorisk veiledningstime**

Med utgangspunkt i elevens prestasjoner skal eleven og læreren sammen ta stilling til i hvilken grad målene for trinn 2 er nådd. De skal sammen vurdere om eleven har god nok teknisk kjøreferdighet til at eleven kan flytte oppmerksomheten fra eget kjøretøy til samhandlingen med andre trafikanter. Læreren skal gi eleven en tilrådning i spørsmålet om

eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt læringsutbytte av opplæringen i neste trinn. Veiledningstimen skal være av 45 minutters varighet og inneholde både praktisk kjøring og en veiledningssamtale.

Læreren skal foreta en helhetsvurdering av kjøreferdighetene. Som vurderingsgrunnlag kan lærer for eksempel gi oppgaver som gir eleven mulighet til å vise at han kan:

- observere og gi tegn ved igangsetting, stans, svinging i kryss
- starte bilen på rett strekning, øke farten, gire opp og holde stø kurs i fart opp til omlag 60 km/t
- bremse og stanse ved angitt sted på en behagelig måte
- starte bilen i motbakke og utforbakke, øke farten og foreta oppgiring, redusere farten og stanse i bakken på en behagelig måte
- gire ned og velge riktig gir etter bremsing
- tilpasse farten og plassere bilen riktig i kjørebanelen ved kjøring rett fram, til høyre og venstre
- rygging, vending og krypekjøring

### **Kommentarer til trinn 2**

Den praktiske opplæringen bør begynne i et område med liten eller ingen trafikk. I starten vil eleven ha behov for å bruke mye oppmerksomhet på de tekniske ferdighetene og annen trafikk vil kunne forsinke læringen av disse. Det har også stor betydning for at privat øvingskjøring skal være så sikker som mulig, at eleven har gode nok grunnleggende tekniske ferdigheter før øving i trafikk blir påbegynt.

Læreren skal legge til rette for at målene nås og velge undervisningsform tilpasset den enkelte elev og opplæringsinnholdet. Enkelte elever forstår lett hvordan en øvelse skal utføres gjennom forklaring, i andre tilfelle kan det være vel så effektivt at læren demonstrerer. Ikke minst kan det siste være aktuelt i undervisning av fremmedspråklige.

Med kravet om at eleven skal beherske grunnleggende kjøretøybehandling menes at nivået skal være godt nok til at oppmerksomheten ikke lenger må brukes på eget kjøretøy, men kan være rettet mot trafikkbildet. Dette er en forutsetning for å ha godt utbytte av undervisningen på trinn 3. Dette betyr ikke at ferdighetene skal være så gode at det ikke er behov for videre utvikling av disse. Med videre øving vil nivået heves, noe det også blir stilt krav om i trinn 3 gjennom mål om "presis kjøreteknikk" og "kjøre effektivt og behagelig, miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter".

Med aktuell sikkerhetskontroll menes at eleven skal kunne utføre sikkerhetskontroller som det er aktuelt for bilføreren å gjøre ut fra det ansvaret føreren er pålagt i regelverket, og for den aktuelle bilen. Målet vil være grunnlag for oppgaver ved førerprøven. Oppgavene vil gjerne inneholde et praktisk element og et oppfølgingsspørsmål. Kandidaten må kunne kontrollere om et forhold er i orden eller ikke, og kunne si noe om årsaken til, eller konsekvensen av, en feil. Eksempel kan være å avgjøre om bilen har riktig dekk i forhold til vognkortet, å kontrollere dekkene for skader, om mønsterdybden er tilstrekkelig, om lufttrykket er riktig, kommentere slitasjen og årsaker til denne. Målet gir ikke grunnlag for å kreve omfattende kunnskap om dekktyper og dekkmerking som det ikke er rimelig at føreren vanligvis har. Det er viktig å bruke instruksjonsboka for bilen, blant annet for å være sikker på hvordan en kontrollerer funksjonen på, og handler i forhold til varsel om feil ved, moderne sikkerhetsutstyr som kollisjonspute, ABS-bremser og annet. Momentet "Driftsikkerhet" bør først og fremst omfatte kontroll av motorolje og drivstoff (mangel på olje og drivstoff vil kunne føre til ufrivillig stans på steder der det er farlig, for eksempel i tunneler).

Det er ikke fastsatt timetall for opplæringen i trinn 2. I prinsippet kan all opplæring skje privat. Det er grunn til å tro at en god kombinasjon av opplæring ved trafikkskole og privat øving og mengdetrening vil være mest økonomisk og gi best resultat. Med mengdetrening menes mye trening på det som det allerede er gitt grunnleggende opplæring i.

Eventuelle private ledsagere bør bli veiledet av trafikklæreren i hvordan målene skal forstås. Ledsageren bør også inviteres til å også være tilstede i kjøretimer for å forstå hvordan opplæringen blir gjennomført. På den måten vil ledsageren bedre forstå betydning av å etablere riktige arbeidsvaner og hvorfor moment som for eksempel økonomisk og miljøvennlig kjøring er lagt inn allerede i starten av den praktiske opplæringen. Slik vil

ledsageren kunne bidra til at øvingskjøringen blir et effektivt og godt supplement til opplæring ved trafikkskole. Et godt samarbeid mellom elev, trafikklærer og ledsager vil stimulere til mengdetrening med god kvalitet.

Læreplanen legger opp til at eleven under hele opplæringen skal vurdere sin egen kompetanse. Eleven må således også utvikle evne til å vurdere sin egen bilferdighet og ferdighet til å oppdage feil og mangler ved bilen.

## Trinn 3 Trafikal del

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven skal lære seg å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinn 3 skal elevens ferdigheter være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevenes erfaringsbakgrunn og ulik anledning for øvingskjøring.

*Sikkerhetskurs på bane* er obligatorisk for alle som skal ha førerrett i klasse B, og gjennomføres i samsvar med i trafikkopplæringsforskriftens § 11-4 mot slutten av opplæringen på trinn 3.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 3.

Temaer og hovedmomenter i trinn 3 forsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som de vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt til førerprøven

### **Mål for trinn 3 jf. § 11-4**

*Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha det grunnlaget som er nødvendig for å ha godt utbytte av avsluttende opplæring i trinn 4.*

*Eleven skal kjøre tydelig, sikkert og selvstendig i variert trafikk. I tillegg skal eleven kunne vurdere sin egen kompetanse til å kjøre bil i trafikk.*

*Eleven skal*

- 1. gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger, og privatbilismen i et miljøperspektiv*
- 2. gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
- 3. gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken og de regler som gjelder for bilkjøring*
- 4. ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting*
- 5. ha bestemt kjøremåte i bolig-, tettsted- og bymiljø*
- 6. ha presis kjøreteknikk på høyhastighetsveg*
- 7. kjøre effektivt og behagelig, miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter*

*Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på bane i samsvar med §§ 11-6 og 11-7. Kurset gjennomføres mot slutten av opplæringen i trinn 3. Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til deler av den avsluttende opplæringen i trinn 4, jf. § 11-5, hvis det er fordelaktig for eleven. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevens læringsutbytte når det gjøres unntak fra hovedregelen.*

*Eleven skal ved avslutningen av trinn 3 gjennomføre veiledningstime i samsvar med § 7-5.*

### **Tema 3.1 Trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger, og privatbilismen i et miljøperspektiv**

Eleven skal gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger, og privatbilismen i et miljøperspektiv

*Hovedmomenter*

- Trafikksystemet
- Trafikkmiljø
- Trafikant
- Kjøretøy
- Trafikantgrupper og interessemotsetninger
- Miljøkonsekvenser av privatbilismen
- Alternative løsninger som er miljøvennlige

### **Tema 3.2 Veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering**

Eleven skal gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering

*Hovedmomenter*

- Definisjoner
- Anlegg i vegen
- Vegoppmerking (også i våre naboland)
- Skilt
- Lysregulering
- Anvisninger

### **Tema 3.3 Atferd i trafikken**

Eleven skal gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken og de regler som gjelder for bilkjøring

*Hovedmomenter*

- Vegtrafikklovgivningen
- Grunnregler
- Kommunikasjon og samhandling
- Signal og tegn
- Fartsavpassing
- Veggrep og aktuelle fysiske lover
- Plassering på vegen
- Vikeplikt
- Rygging og vending
- Stans og parkering
- Planovergang
- Motorveg
- Kjøring i tunnel
- Kjøring i kø og ved flaskehalser

### **Tema 3.4 Systematisk og automatisert informasjonsinnhenting**

Eleven skal ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting

*Hovedmomenter*

- Grunnleggende se-teknikk og hva det er viktig å se etter
- Oppdage og oppfatte vegkryss, myke trafikanter, hindringer, skilt og oppmerking i god tid
- Kjøring inn mot og gjennom kryss med ulik utforming, sikt og regulering
- Kjøring mellom kryss
- Tilpassing av fart og valg av plassering i forhold til sikt- og trafikkforhold

### **Tema 3.5: Kjøring i bolig- tettsteds- og bymiljø**

Eleven skal ha bestemt kjøremåte i bolig-, tettsted- og bymiljø

#### *Hovedmomenter*

- Helhetlig overblikk
- Fartstilpassing, tegngiving og plassering
  - i ulike typer kryss
  - i envegsregulerte gater
  - ved kjøring på veg med flere kjørefelter
  - i forhold til sikt-, veg- og trafikkforhold
  - i forhold til forventet atferd fra andre
- Vikeplikt, stoppeplikt og plikt til å gi fri veg
- Kjøring i forhold til skilt og vegoppmerking
- Forutse og oppfatte særlige risikoforhold og hensyn knyttet til
  - gående
  - barn
  - kjøretøy med to hjul
  - tyngre kjøretøy
  - dyr
- Handlingsberedskap når dette er nødvendig
- Kjøre økonomisk og miljøvennlig ved å planlegge kjøringen og bruke bilen riktig
- Tydelig og presis kjøremåte

### **Tema 3.6 Kjøreteknikk på høyhastighetsveg**

Eleven skal ha presis kjøreteknikk på høyhastighetsveg

#### *Hovedmomenter*

- Sittestilling og forankringspunkter i seterygg og gulv
- Ratteknikk og rattkontroll
- Kursstabilitet og jevn fart ved kjøring rett fram og i kurver samtidig med at blikket beveges
- Innhente informasjon om vegen og vegmiljøet framover
- Plassering og svingtidspunkt i kurver
- Tilpassing av hastighet før, gjennom og ut av svingen
- Skifte plass og felt uten unødige fartsendringer
- Normal og rask akselerasjon fra 0 til 80 km/t på en økonomisk og miljøvennlig måte
- Normal- og nødbremsing fra 80 km/t
- Kjøring inn mot og inn på større veg
- Falle raskt og naturlig inn i trafikkrytmen etter innkjøring
- Kjøring ved sving av større veg
- Særlige risikoforhold knyttet til motorsyklister og tyngre kjøretøy

### **Tema 3.7 Samhandling og økonomisk, miljøvennlig og økonomisk kjøring i god samhandling med andre trafikanter**

Eleven skal kjøre effektivt og behagelig, miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter

#### *Hovedmomenter*

- Tidlig og fullstendig overblikk
- Tydelig tegngiving, fartstilpassing, plassering og annen informasjon
- Flyt og avvikling ved å utnytte luker i vegkryss og ved skifte av kjørefelt
- Oppfatte og forstå situasjoner med særlig risiko

- Forutse, oppfatte og motvirke risiko for møteulykker
- Handlingsberedskap når det er nødvendig
- Bidra til å redusere køer ved å unngå unødvendig lang avstand til forankjørende gjennom flaskehals

### 3.8 Sikkerhetskurs på bane

Sikkerhetskurs på bane er obligatorisk. Som hovedregel skal kurset gjennomføres mot slutten av opplæringen i trinn 3. Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til deler av den avsluttende opplæringen i trinn 4, jf. trafikkopplæringsforskriftens § 11-4, når dette kan være fordelaktig for elevene. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevenes læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten.

Kurset har følgende temaer:

- Tema 1: Mål, organisering og egne forventninger og mål
- Tema 2: Sikring av personer og gods i bil
- Tema 3: Bremsing og fartstilpassing
- Tema 4: Kjøring i sving
- Tema 5: Oppsummering og refleksjon

Kurset er på 4 undervisningstimer. Av dette fordeles 1 time til mål og forventninger, og oppsummering og refleksjon med medelever og lærere til stede i klasserommet. Til sikring av last brukes 1 time. Hver elev skal ha 2 timer praktisk øving pr. elev i bil på bane. Ved kjøring på bane kan det maksimalt være 4 biler ved hver øvingsstasjon samtidig.

#### ***Mål for sikkerhetskurs på bane jf. § 11-7***

*Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.*

*Eleven skal lære å sikre personer og gods i bil og forstå hvordan bilens bremse- og styremuligheter påvirkes av førerens kjøremåte og bilens utrustning.*

*Eleven skal*

1. *kjenne kursets mål og organisering, og bli bevisst sine egne forventninger og mål når kurset begynner*
2. *forstå betydningen av å sikre personer og last i bil ved å*
  - a) *oppleve hvordan løse gjenstander i bil påvirkes og tilegne seg kunnskap om hvilke krefter en person utsettes for ved bråstopp*
  - b) *tilegne seg kunnskap om og øve på å sikre barn, voksne, last og gjenstander i bil*
3. *videreutvikle sin evne og vilje til sikker fartstilpassing og å unngå å kjøre på hindringer ved å*
  - a) *oppleve behovet for bremsestrekning fra ulik fart og på ulikt underlag*
  - b) *erfare muligheter og begrensninger som ligger i ABS-systemet*
  - c) *øve på å bremse effektivt og utnytte veggrep i eget kjørefelt*
  - d) *øve på å unngå å kjøre på bevegelige hinder ved å stanse eller styre unna*
4. *kjenne til årsaker til tap av og vilkår for gjenvinning av kontroll over bilen ved kjøring i sving ved å*
  - a) *oppleve fartens betydning for tap og gjenvinning av kontroll*
  - b) *arbeide med ulike løsninger ved situasjoner som kan oppstå i sving*
  - c) *erfare betydningen presis kjøreteknikk har for å beholde kontroll*
  - d) *oppleve at bilens elektroniske og tekniske sikkerhetsstyr kan være føreren til hjelp for å beholde kontroll*

5. utveksle erfaringer med sine medelever og delta i oppsummering ved å
  - a) sette ord på egne erfaringer fra opplæringen på banen og dele disse med andre
  - b) vurdere egen kjøredyktighet og egne sterke og svake sider som bilfører
  - c) kjenne til fakta om ulykkesbildet for unge, ferske bilførere

### **3.8.1. Mål, organisering og egne forventninger og mål**

Eleven skal kjenne kursets mål og organisering, og bli bevisst sine egne forventninger og mål når kurset begynner

#### **Tema 3.8.1 Mål, organisering og egne forventninger og mål**

*Hovedmomenter*

- Mål og organisering
- Egne forventninger og mål

### **3.8.2 Sikring av personer og gods i og på bil**

Eleven skal forstå betydningen av å sikre personer og last i bil ved å

- a) oppleve hvordan løse gjenstander i bil påvirkes og tilegne seg kunnskap om hvilke krefter en person utsettes for ved bråstopp
- b) tilegne seg kunnskap om og øve på å sikre barn, voksne, last og gjenstander i bil

#### **Tema 3.8.2.a) Kollisjonskrefter og skadeverk**

*Hovedmomenter*

- Effektiv tyngde ved bråstopp
- Betydningen av akselerasjons- og retardasjonsstrekning
- Fartens betydning for skadeomfanget

#### **Tema 3.8.2.b) Sikkerhet og sikring**

*Hovedmomenter*

- Bilens passive sikkerhet, deformasjonssoner, beltestrammere, kollisjonsputer m.m
- Prøve kollisjonsbenk
- Tilpassing av bilbelte
- Hodestøttens funksjon og innstilling
- Plassering og bruk av sikringsutstyr for barn
- Faremoment med kollisjonspute
- Plassering og sikring av last og gjenstander i bil
- Taklast og skiboks
- Sykkelstativ

### **3.8.3 Bremsing**

Eleven skal videreutvikle sin evne og vilje til sikker fartstilpassing og å unngå å kjøre på hindringer ved å

- a) oppleve behovet for bremsestrekning fra ulik fart og på ulikt underlag
- b) erfare muligheter og begrensninger som ligger i ABS-systemet
- c) øve på å bremse effektivt og utnytte veggrep i eget kjørefelt
- d) øve på å unngå å kjøre på bevegelige hinder ved å stanse eller styre unna

#### **Tema 3.8.3.a) Behovet for bremsestrekning i ulike hastigheter**

#### *Hovedmomenter*

- Riktig bruk av bremsene
- Lese av bremsestrekning ved ulik fart
- Opplevelse av hvordan bilen oppfører seg under bremsing på glatt underlag og bevisstgjøring av elevens reaksjonsmønster

#### **Tema 3.8.3.b) ABS-systemets muligheter og begrensninger**

##### *Hovedmomenter*

- Korrigering av kurs under bremsing
- Bremsetrykkets betydning for bremselengden

#### **Tema 3.8.3.c) Effektiv bremsing**

##### *Hovedmomenter*

- Endre plassering i eget kjørefelt for å oppnå bedre veggrep
- Innta styreberedskap (være forberedt, forutse) ved bremsing med ulik friksjon på høyre og venstre hjulsett

#### **Tema: 3.8.3.d) Unngå å kjøre på hindringer**

##### *Hovedmomenter*

- Betydningen av fartstilpassing for å oppnå kontroll
- Hvordan evnen til å forutse og forvente påvirker egen reaksjon og muligheten for å opprettholde eller gjenvinne kontroll i situasjonen
- Bevisstgjøring av elevenes reaksjonsmønster i de ulike situasjonene
- Betydningen av riktig se – teknikk for å få raskt og riktig overblikk over situasjonen
- Stanse eller styre unna

### **3.8.4 Kjøring i sving**

Eleven skal kjenne til årsaker til tap av og vilkår for gjenvinning av kontroll over bilen ved kjøring i sving ved å

- a) oppleve fartens betydning for tap og gjenvinning av kontroll
- b) arbeide med ulike løsninger ved situasjoner som kan oppstå i sving
- c) erfare betydningen presis kjøreteknikk har for å beholde kontroll
- d) oppleve at bilens elektroniske og tekniske sikkerhetsutstyr kan være føreren til hjelp for å beholde kontroll

#### **Tema: 3.8.4.a) Fartens betydning**

##### *Hovedmomenter*

- Valg av fart med utgangspunkt i forventninger og tidligere opplevelser og erfaringer
- Så tidlig som mulig "kjenne" eller registrere at farten er for høy inn mot kurven
- Bevisstgjøring av egen reaksjon når noe skjer med bilen eller i omgivelsene

#### **Tema 3.8.4.b) Valg av løsninger ved situasjoner som kan oppstå i sving**

##### *Hovedmomenter*

- Kjøre gjennom svingen med riktig fart
- Valg av løsninger

#### **Tema 3.8.4.c) Betydningen av riktig kjøreteknikk**

##### *Hovedmomenter*

- Presis og feil kjøreteknikk ved kjøring i sving
- Riktig og feil se-teknikk ved kjøring i sving

### **Tema 3.8.4.d) Bilens elektronisk sikkerhetssystem**

#### *Hovedmomenter*

- Oppleve hvordan bilens elektroniske sikkerhetsutstyr kan være til hjelp til å beholde og gjenvinne kontroll
- Bli kjent med de signaler som varsler at bilens sikkerhetsutstyr er i funksjon
- Oppleve at ved for høy fart kan ikke bilens elektroniske sikkerhetsutstyr forhindre ulykke
- Muligheter og begrensninger som ligger i ESP og eventuelle andre elektronisk sikkerhetssystemer som kan hjelpe føreren til å beholde kontrollen over bilen
- Dersom det er mulig å slå av og på bilens elektroniske sikkerhetsutstyr, skal elevene få oppleve forskjellene

### **3.8.5 Oppsummering og refleksjon**

Eleven skal utveksle erfaringer med sine medelever og delta i oppsummering ved å

- a) sette ord på egne erfaringer fra opplæringen på banen og dele disse med andre
- b) vurdere egen kjøredyktighet og egne sterke og svake sider som bilfører
- c) kjenne til fakta om ulykkesbildet for unge, ferske bilførere

### **Tema: 3.8.5.a) Erfaringer fra banen**

#### *Hovedmomenter*

- Egne mål og forventninger
- Kursets mål
- Reflektere over opplevelser og erfaringer med sikring av personer og last
- Reflektere over opplevelser og erfaringer i banekurset ellers

### **Tema 3.8.5.b) Egen kjøredyktighet**

#### *Hovedmomenter*

- Egen kjøredyktighet og egne sterke og svake sider som bilfører

### **Tema 3.8.5.c) Ulykkesbildet for unge, ferske bilførere**

#### *Hovedmomenter*

- Avsluttende refleksjon med utgangspunkt i fakta om ulykkesbildet for unge, ferske bilførere det første året med førerkort

## **3.9 Obligatorisk veiledningstime**

Med utgangspunkt i elevens prestasjoner, skal eleven og læreren sammen ta stilling til i hvilken grad målene for trinnet er nådd. De skal sammen vurdere om eleven kan kjøre tilnærmet selvstendig. Læreren skal gi eleven en tilrådning i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt læringsutbytte av opplæringen i neste trinn. Veiledningstimen skal være av 45 minutters varighet og inneholde både praktisk kjøring og en veiledningssamtale.

Vurderingen av kjørekompetansen etter trinn 3 er skjønnsmessig. Læreren skal foreta en helhetsvurdering av kjørekompetansen.

### **Kommentarer til trinn 3**

Når opplæringen i trinn 3 er fullført skal elevens kompetanse være nær det nivået hvor de kan kjøre selvstendig og kravene til førerprøven. Eleven skal kunne kjøre effektivt og behagelig, miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter.

Heller ikke for trinn 3 er det fastsatt minste timetall for opplæringen. Undervisningen må tilpasses elevenes erfaringsbakgrunn og muligheter for øvingskjøring, jf kommentarer til trinn 2. Selv om eleven tar opplæring ved trafikkskole, bør privat øvingskjøring og mengdetrening ha stor plass i dette trinnet.

#### **Kommentarer til sikkerhetskurs på bane**

Kurset skal gi elevene kunnskaper, ferdigheter og innsikt som er nødvendig for å kunne utvikle en form for handlingsberedskap mot ulykker. Det skal legges særlig vekt på momenter knyttet til sikring av personer i bil og utforkjøringsulykker. Undervisningen legges opp slik at elevaktiviteten er stor i alle deler av kurset.

Innledningen gjennomføres i klasserom med en gruppe elever. Eleven skal få kjennskap til helheten i kurset, hvordan det er organisert og hvem som er ansvarlige for gjennomføringen. Elevene skal arbeide sammen om egne forventninger og mål, som skal være grunnlag for de praktiske øvingene. Sekvensen skal ikke være en teoretisk gjennomgang av kurset.

I sekvensen om sikring av personer og last må det legges mest vekt på å forstå behovet for sikring og at alle får prøve kollisjonsbenk. Uten at det er tenkt å ta stor plass i undervisningen, er momentet sykkelstativ tatt med for å illustrere hvordan plassering av last kan hindre kommunikasjonen med andre trafikanter, hemme samhandling og øke risiko.

Når det gjelder øvelsene på banen, er det viktig at elevene gis konkrete arbeidsoppgaver som de skal løse. Elevene skal utfordres blant annet på evnen til å forutse mulige hendelser. De bevegelige hindrene skal alltid brukes under øving i denne delen, med unntak av når forkjeller i bremselengde skal synliggjøres. Da vil det være behov for å starte bremsing samme sted i hvert forsøk.

Ved kjøring i sving skal det legges vekt på at utfordringene skapes mest mulig "naturlig", enten ved bruk av bevegelig hindre eller ved at bilen mister veggrep på grunn av for høy fart.

Avsluttende oppsummering i klasserom gjennomføres umiddelbart etter den praktiske baneøvingen. Alle elevene og lærerne kan være til stede i klasserommet. En eller to lærere kan lede undervisningssekvensen, de øvrige lærerne skal være aktive deltakere og bidra til at elevene får et godt læringsutbytte. Det er elevenes opplevelser, erfaringer og synspunkter som skal være i fokus.

Unntaksvis kan sikkerhetskurset på bane gjennomføres i tilknytning til den praktiske delen i trinn 4. Dette kan være aktuelt i områder der reiseavstanden til øvingsbanene er stor. Det skal tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen, modning og læringsutbytte når undervisningen organiseres på en slik måte.

## Trinn 4 Avsluttende opplæring

Opplæringen i trinn 4 skal bidra til å bringe elevene fram til hovedmålet.

### *Mål for trinn 4 jf. § 11-5*

*Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre bil i samsvar med hovedmålet.*

*Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

*Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg i samsvar med §§ 11-8 og 11-9, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.*

Den obligatoriske opplæringen alene er vanligvis ikke nok til å nå fram til hovedmålet for opplæring til førerkort kl. B. I tillegg må det suppleres med tilstrekkelig øving gjennom opplæring ved trafikkskole og annen øvingskjøring.

### **4.1 Sikkerhetskurs på veg**

Sikkerhetskurs på veg er obligatorisk i trinn 4 og utgjør den avsluttende delen av opplæring ved trafikkskole.

Som hovedregel skal obligatorisk sikkerhetskurs på bane og målet for trinn 3 være nådd før undervisning i trinn 4 påbegynnes. Unntaksvis kan obligatorisk sikkerhetskurs på bane gjennomføres i tilknytning til deler av obligatorisk sikkerhetskurs på veg når dette kan være fordelaktig for elevene, jf § 11-4 i forskriften. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevenes læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten.

Målene for kurset er hovedsaklig rettet mot elevenes risikoforståelse og trafikksystemet, slik som i trinn 1. En viktig forutsetning er at emnene risikoforståelse, kunnskap om regler og trafikken som system skal utdypes gjennom hele opplæringen, selv om disse temaene vektlegges spesielt i starten og slutten av opplæringen.

Kurset har følgende temaer:

Tema 1: Bilkjøringens risiko

Tema 2: Kjøring i landevegsmiljø og forbikjøring

Tema 3: Avsluttende kjøring i variert trafikkmiljø

Tema 4: Avsluttende teori

Temaene har fastsatte mål. Hovedmomentene som er oppført under hvert tema, viser hva undervisningen innenfor temaet minst skal omfatte.

Kurset er i alt på 13 undervisningstimer. Kurset skal begynne med 2 timer undervisning i klasserom om bilkjøringens risiko med inntil 16 elever. Hver elev skal deretter ha 5 timer praktisk øving i landevegskjøring og forbikjøring. Det kan være inntil 2 elever i bilen samtidig. Tredje del er 4 timer undervisning i kjøring i variert trafikkmiljø. Av dette skal hver elev ha minst 3 timer praktisk øving. Det kan være inntil 2 elever samtidig i bilen. Resterende tid benyttes til planlegging og oppsummering av denne delen. Kurset avsluttes med 2 timer refleksjon og oppsummering i klasserom med inntil 16 elever.

**Mål for sikkerhetskurs på veg jf. § 11-9**

*Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.*

*Eleven skal utvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.*

*Eleven skal*

- 1. ha forståelse for bilkjøringens risiko ved å*
  - a) kjenne til fordelingen av de alvorligste ulykkene i forhold til alder, kjønn og tidspunkt*
  - b) gjøre rede for begrepet kjøredyktighet og sammenhengen mellom denne og de krav trafikkmiljøet stiller til førere*
  - c) drøfte årsakene til de vanligste og alvorligste ungdomsulykkene og foreslå, argumentere for og ta stilling til effektive tiltak for å motvirke disse.*
  - d) identifisere og beskrive mulige risikofaktorer i en gitt trafikksituasjon, forklare hva risikoen består i og velge ut, beskrive og argumentere for en ønsket atferd*
  - e) gjøre rede for hvordan eleven selv påvirker og påvirkes av andre og være bevisst på sin personlige kjørestil med tanke på risiko og miljø*
- 2. videreutvikle sin kjørekompetanse i landevegsmiljø og forbikjøringssituasjoner ved å*
  - a) øve på kjøring på landeveg med varierende standard med særlig vekt på presis kjøreteknikk i kurver*
  - b) arbeide med å identifisere og beskrive trafikkmiljøet, forutse og påpeke mulige risikomomenter og angi en hensiktsmessig strategi fremover i tid med vekt på vegens forløp, føreforhold og risiko for møteulykker*
  - c) anvende og videreutvikle en miljøvennlig og økonomisk kjøremåte*
  - d) oppleve og erfare situasjoner med særlig stor risiko ved inn- og/eller avkjøring fra større veg som krever spesielle løsninger for å ivareta sikkerheten.*
  - e) utvise en hensiktsmessig atferd og vise vilje til og ivareta egen og andres sikkerhet ved møtende forbikjøring, når de blir forbikjørt og ved vurdering av om en forbikjøring kan gjennomføres eller ikke*
  - f) oppleve og erfare at forbikjøringssituasjoner er vanskelige og de særlige risikoforhold som må vurderes ved en forbikjøring.*
  - g) gjøre rede for erfaringene fra denne delen av opplæringen i ettertid*
- 3. arbeide med sin kjøremåte i variert trafikkmiljø ved å*
  - a) planlegge kjøreruten og ved hjelp av kart eller annen rutebeskrivelse kunne beskrive, forklare og begrunne ulike forhold de må forvente å møte og ta hensyn til i løpet av kjøreturen.*
  - b) kjøre selvstendig over lengre strekninger i et skiftende miljø som varierer i vegstandard og mellom typisk landeveg, by- og tettstedsmiljø.*
  - c) reflektere over og begrunne egne handlingsvalg i etterkant av en situasjon*
- 4. utveksle erfaringer med sine medelever, utvikle selvinnsett, risikoforståelse og evne til å vurdere egen kjørekompetanse ved å*
  - a) bearbeide sine erfaringer og opplevelser, gjøre rede for egne valg, begrunne disse og vise evne og vilje til ettertanke og selvkritisk vurdering*
  - b) vurdere egne sterke og svake sider som bilførerere og velge ut områder med utviklingsmuligheter*
  - c) vurdere og ta stilling til ulike løsninger i en gitt problemstilling, gjøre rede for sitt syn og kunne argumentere for dette.*

### **4.1.1 Bilkjøringens risiko**

Eleven skal ha forståelse for bilkjøringens risiko ved å

- a) kjenne til fordelingen av de alvorligste ulykkene i forhold til alder, kjønn og tidspunkt
- b) gjøre rede for begrepet kjøredyktighet og sammenhengen mellom denne og de krav trafikkmiljøet stiller til førere
- c) drøfte årsakene til de vanligste og alvorligste ungdomsulykkene og foreslå, argumentere for og ta stilling til effektive tiltak for å motvirke disse.
- d) identifisere og beskrive mulige risikofaktorer i en gitt trafikksituasjon, forklare hva risikoen består i og velge ut, beskrive og argumentere for en ønsket atferd
- e) gjøre rede for hvordan eleven selv påvirker og påvirkes av andre og være bevisst på sin personlige kjørestil med tanke på risiko og miljø

#### **Tema 4.1.1.a) Fordelingen av de alvorligste ulykkene**

*Hovedmomenter*

- Generell faktainformasjon om ulykker
  - fordeling på alder og kjønn
  - tidspunkt på året
  - tidspunkt på døgnet
- Unge, ferske føreres involvering i utforkjøringsulykker.

#### **Tema 4.1.1.b) Kjøredyktighet**

*Hovedmomenter*

- Kjøredyktighet
- Trafikkmiljøets krav
- Vanlige førerfeil

#### **Tema 4.1.1.c) Ungdomsulykkene**

*Hovedmomenter*

- Årsaker
- Førerfeil hos unge bilførere spesielt
- Forslag til og vurdering av mottiltak
- Selvinnsikt

#### **Tema 4.1.1.d) Analyse av trafikksituasjoner, identifikasjon av risiko, forslag og argumenter for ønsket atferd**

*Hovedmomenter*

- Analyse av trafikksituasjoner med fokus på risiko
- Forslag til og argumenter for ønsket atferd
- Sikringsutstyr i bil.

#### **Tema 4.1.1.e) Gjensidig påvirkning og personlig kjørestil**

*Hovedmomenter*

- Problemstillinger knyttet til normer, verdier, ansvar, gruppepress, selvstendighet og egne valg
- Refleksjon og vurdering av egen kjøreatferd

### **4.1.2 Kjørekompetanse i landevegsmiljø og forbikjøringssituasjoner**

Eleven skal videreutvikle sin kjørekompetanse i landevegsmiljø og forbikjøringssituasjoner ved å

- a) øve på kjøring på landeveg med varierende standard med særlig vekt på presis kjøreteknikk i kurver
- b) arbeide med å identifisere og beskrive trafikkmiljøet, forutse og påpeke mulige risikomomenter og angi en hensiktsmessig strategi fremover i tid med vekt på vegens forløp, føreforhold og risiko for møteulykker
- c) anvende og videreutvikle en miljøvennlig og økonomisk kjøremåte
- d) oppleve og erfare situasjoner med særlig stor risiko ved inn- og/eller avkjøring fra større veg som krever spesielle løsninger for å ivareta sikkerheten.
- e) utvise en hensiktsmessig atferd og vise vilje til og ivareta egen og andres sikkerhet ved møtende forbikjøring, når de blir forbikjørt og ved vurdering av om en forbikjøring kan gjennomføres eller ikke
- f) oppleve og erfare at forbikjøringssituasjoner er vanskelige og de særlige risikoforhold som må vurderes ved en forbikjøring.
- g) gjøre rede for erfaringene fra denne delen av opplæringen i ettertid

#### **Tema 4.1.2.a) Kjøring på landeveg**

##### *Hovedmomenter*

- Kjøring på veg med varierende, bredde, vegdekke, kurver, hellingsforhold, dosering og siktforhold
- Anvende og videreutvikle presis kjøreteknikk i kurver med bevisstgjøring av svingpunkt, blikkbruk, forankring og ratt- og gasskontroll

#### **Tema 4.1.2.b) Kjøring i ulik trafikkmiljø**

##### *Hovedmomenter*

- Kommentere egen kjøring, kjøremiljøet, risikomoment og kjørestrategi i forkant
- Sikt
- Bebyggelse
- Skilt
- Oppmerking
- Vegens forløp
- Føreforhold
- Møtende og risiko for møteulykker
- Andre forhold som kan ha betydning for kjøringen

#### **Tema 4.1.2.c) Økonomisk og miljøvennlig kjøring**

##### *Hovedmomenter*

- Rask og praksis fartsøkning til ønsket fart
- Planlegging av kjøringen framover i tid
- Bruk av riktig gir
- Fartsreduksjon ved å slippe gass tidlig
- Utnytte terrenget ved fartsreduksjon og -økning der dette er mulig

#### **Tema 4.1.2.d) Inn- og utkjøring større veg i situasjoner med særlige risikoforhold**

##### *Hovedmomenter*

- Identifisere og beskrive særlige risikoforhold ved inn/utkjøring i kryss
  - dårlige siktforhold
  - spesiell utforming

- andre forhold som krever spesielle løsninger
- Tydelig kjøremåte.
- Nødløsninger.

#### **Tema 4.1.2.e) Forbikjøring**

##### *Hovedmomenter*

- Forutse og oppfatte at møtende kjører forbi
- Forutse og oppfatte at bakenforkjørende signaliserer ønske om forbikjøring
- Vurdering av siktstrekning
- Lette forbikjøringer, spesielt for tyngre kjøretøy
- Unngå møteulykker
- Anvende en kjøremåte som bidrar til å øke sikkerheten under forbikjøring
- Gjennomføre og avbryte forbikjøringer

#### **Tema 4.1.2.f) Vanskeligheter og særlig risikoforhold i forbindelse med forbikjøring**

##### *Hovedmomenter*

- Vurdere siktforhold, bakenforkjørende og andre risikoforhold i forbikjøringssituasjoner

#### **Tema 4.1.2.g) Oppsummering av erfaringer**

##### *Hovedmomenter*

- Utvelgelse av situasjoner eller opplevelser som elevene synes gav nyttige erfaringer
- Loggføring som basis for avsluttende refleksjon og oppsummering av kurset

### **4.1.3 Planlegging og gjennomføring av kjøring i variert trafikkmiljø**

Eleven skal arbeide med sin kjøremåte i variert trafikkmiljø ved å

- a) planlegge kjøreruten og ved hjelp av kart eller annen rutebeskrivelse kunne beskrive, forklare og begrunne ulike forhold de må forvente å møte og ta hensyn til i løpet av kjøreturen.
- b) kjøre selvstendig over lengre strekninger i et skiftende miljø som varierer i vegstandard og mellom typisk landeveg, by- og tettstedsmiljø.
- c) reflektere over og begrunne egne handlingsvalg i etterkant av en situasjon

#### **Tema 4.1.3.a) Planlegging av kjøringen**

##### *Hovedmomenter*

- Finne kjøreruta ved hjelp av kart eller kartbok
- Kjøre lengde, kjøretid, sted og hyppighet av pauser
- Type veg, forventet standard, sikt- og føreforhold
- Forventninger om ulike trafikkmiljø og trafikale utfordringer
- Hvordan finne fram underveis

#### **Tema 4.1.3.b) Kjøring på landeveg med varierende standard og skiftende miljø**

##### *Hovedmomenter*

- Sammenhengende, selvstendig kjøring på veg hvor vegstandard og trafikkmiljø varierer
- Tempovariasjoner og skift i oppmerksomhetsfokus til skiftende trafikkmiljø
- Kjørestil og kjøretekniske momenter fra Tema 4.2 videreutvikles, forsterkes og utføres selvstendig

- Kommenterende kjøring, beskrive, begrunne og argumentere for handlingsvalg i etterkant av en hendelse
- Vurdere siktforhold, bakenforkjørende og andre risikoforhold i forbikjøringssituasjoner
- Gjennomføre og avbryte forbikjøringer
- Kommentere og beskrive skiftende miljø
- Rask tilpassing av fart og endret oppmerksomhetsfokus

#### **Tema 4.1.3.c) Oppsummering av erfaringer**

##### *Hovedmomenter*

- Utvelgelse av situasjoner eller opplevelser som elevene synes gav nyttige erfaringer
- Loggføring som basis for avsluttende refleksjon og oppsummering av kurset

#### **4.1.4 Refleksjon og oppsummering**

Eleven skal utveksle erfaringer med sine medelever, utvikle selvinnsett, risikoforståelse og evne til å vurdere egen kjørekompentanse ved å

- a) bearbeide sine erfaringer og opplevelser, gjøre rede for egne valg, begrunne disse og vise evne og vilje til ettertanke og selvkritisk vurdering
- b) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
- c) vurdere og ta stilling til ulike løsninger i en gitt problemstilling, gjøre rede for sitt syn og kunne argumentere for dette.

#### **Tema 4.1.4.a) Erfaringsutveksling og refleksjon**

##### *Hovedmomenter*

- Reflektere over egne erfaringer og opplevelser hentet fra den praktiske kjøretreningen med
- Begrunne egne valg og vurderinger som er gjort i den praktiske kjøretreningen i forhold til gitte problemstillinger
- Synliggjøre egne holdninger og vurderinger i gruppen slik at de kan bli gjenstand for diskusjon og refleksjon

#### **Tema 4.1.4.b) Kjøredyktighet**

##### *Hovedmomenter*

- Kjøredyktighet
- Vurdering av egne sterke og svake sider som trafikant
- Utviklingsmuligheter

#### **Tema 4.1.4.c) Selvinnsett, handlings- og vurderingstendenser**

##### *Hovedmomenter*

- Refleksjon og vurdering av egne verdier, normer og holdninger
- Bevisstgjøring av egne handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Kjørekompentanse.

#### **Kommentarer til trinn 4**

Som nevnt tidligere skal undervisningen i trinn 4 bidra til å bringe elevene fram til hovedmålet. Det er viktig å *unngå* at dette blir forstått slik at hovedmålet uten videre er nådd ved å gjennomføre sikkerhetskurs på veg. I tillegg til sikkerhetskurs på veg må det suppleres med tilstrekkelig øving gjennom opplæring ved trafikkskole og annen øvingskjøring, for å nå trinnmålet.

Eleven og eventuell privat ledsager må motiveres til omfattende øving før den obligatoriske opplæringen i trinn 4 gjennomføres slik at eleven har kompetanse nok til å ha godt utbytte av kurset. Det er også viktig å motivere for å gjennomføre sikkerhetskurset så tidlig i forhold til planlagt førerprøvetidspunkt at det er rom for mengdetrening etter kurset.

### **Kommentarer til sikkerhetskurs på veg**

Alle mål i trinn 3 skal være nådd før undervisning i trinn 4 påbegynnes. Elevene skal ha god kunnskap og forståelse, kjøretøybehandling og trafikal ferdighet for å ha godt utbytte av undervisningen og kunne nå målene i sikkerhetskurs på veg.

Kurset er siste ledd i en den formelle delen av opplæringen som startet med trafikalt grunnkurs og blir videreført i påfølgende trinn. Trafikale holdninger og risikoforståelse som ble bevisstgjort i begynnelsen av opplæringen, videreutvikles i de praktiske delene av kurset og sammenfattes til en helhet i den avsluttende oppsummeringen. Undervisningen skal legge grunnlaget for at denne sammenfatningen blir meningsfull. Dette krever at trafikklæreren eller ledsageren på alle trinn i opplæringen er bevisst på et slikt fokus, uavhengig av trinnets hovedtema.

Problemorientert undervisning i trinn 4 skal gjøres realistisk ved å ta utgangspunkt i de erfaringene og situasjonene som elevene møter i den praktiske kjøretreningen. Utvelgelsen av situasjoner og opplevelser som elevene selv synes gav nyttige erfaringer og loggføringen av disse i de to praktiske delene av kurset, skal være grunnlag for samtale og refleksjon. Samtale og refleksjon kan skje både underveis og i etterkant av den praktiske kjøringen. Mest mulig av teoristoffet bør formidles underveis eller i etterkant av praksis. Det presiseres at den avsluttende oppsummeringen skal komme helt til slutt i opplæringen.

For å nå målene i kurset, må læreren tilrettelegge undervisningen slik at elevene møter aktuelle og utfordrende situasjoner i den praktiske kjøretreningen som er egnet for samtale og refleksjon. Kjøretreningen må derfor foregå under vekslende veg- og trafikkforhold, der elevene på selvstendig grunnlag utfordres til å ta beslutninger på ulike nivå. Den avsluttende praksisdelen må som et minimum inneholde følgende trafikale utfordringer:

- Områder hvor miljøet skifter mellom typisk landevegsmiljø og by/tettstedsmiljø (mer komplekse trafikksituasjoner i kombinasjon med landevegsmiljø)
- Inn og/eller utkjøring større veg i kryss som på grunn av utforming og/eller siktforhold er spesielt krevende og som stiller store krav til risikoforståelse og evne til å velge sikre løsninger
- Sammenhengende kjøring i landevegsmiljø hvor vegens standard, kurvatur, siktforhold og trafikkmengde varierer. Elevenes evne til å tolke informasjon, beskrive miljøet, anvende en presis kjørteknikk og velge sikre, trafikale løsninger skal utfordres.
- Forhold knyttet til utforkjøringsulykker og møteulykker skal vektlegges. Sammenhengende, selvstendig kjøring som krever konsentrasjon over lengre tid
- Forbikjøringssituasjoner

Undervisningen bør gjøre elevene til aktive deltakere og legge til rette for refleksjon, diskusjon og erfaringsutveksling.

Kurset vil være et vesentlig grunnlag for at mengdetreningen kan skje på en sikker og selvstendig måte og være allsidig og realistisk. Slik kan mengdetreningen få tilstrekkelig omfang og kvalitet til å medvirke til redusert ulykkesutsatthet i den første tiden som førerkortinnehaver

## Kapittel IV - OPPLÆRINGEN I KLASSE BE

### Hovedmål for opplæringen jf. § 12-1

*Etter å ha gjennomført trafikkopplæring i klasse BE, skal eleven ha den kompetansen som trengs for å kjøre bil med tilhenger på en ansvarlig måte.*

*Eleven skal ha de kunnskaper, ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse som er nødvendig for å kjøre på en måte som er*

- *er trafiksikker*
- *gir god samhandling*
- *fører til god trafikkavvikling*
- *tar hensyn til helse, miljø og andres behov*
- *er i samsvar med gjeldende lovgivning og regelverk*

### **Trinnvis opplæring**

#### Trinn 1

Trinnet anses som dekket gjennom opplæringen for erverv av førerkort i klasse B. Målene for trinn 2-3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen på det neste trinnet. Hovedmomentene i hvert trinn fortutsettes å bli videreført i neste trinn. Det er kjøreferdighetene som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å bestå førerprøven i klasse BE.

#### Trinn 2

På trinn 2 skal eleven lære å mestre vogntoget rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen på dette trinnet.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 2. Med bakgrunn i elevens kjøring skal elev og lærer sammen ta stilling til om eleven har god nok teknisk kjøreferdighet, slik at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til samhandlingen med andre trafikanter.

#### Trinn 3

På trinn 3 er målene rettet mot elevens læring og kjøringen ute i trafikken. Eleven skal beherske kjøring i variert trafikk. Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 3. Med bakgrunn i elevens kjøring skal elev og lærer sammen ta stilling til om eleven har tilstrekkelig kjørekompetanse til å kunne kjøre selvstendig i variert trafikk.

#### Trinn 4

Målene på trinn 4 er målene rettet mot elevens samhandling med andre trafikanter, risikoforståelse og selvinnsikt.

*Kurs i sikring og merking av last for klasse BE, DIE, DE og T er obligatorisk for alle som skal ha førerrett i klasse BE.*

## **Kapittel V - TRINNMÅL, KURSMÅL, TEMA OG HOVEDMOMENTER I KLASSE BE**

### **Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse**

Gjennom opplæringen på trinn 2 skal eleven lære å mestre vogntoget rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen på dette trinnet..

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk veiledningstime som avslutning på trinn 2. Temaer og hovedmomenter forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som de er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven

#### ***Mål for trinn 2 jf. § 12-3***

*Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven skal ha det grunnlaget som er nødvendig for å ha godt utbytte av opplæring i trinn 3.*

*Elevene skal ha så god teknisk kjøreferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter. I tillegg skal eleven vurdere sin egen ferdighet i å bruke vogntoget og oppdage mangler ved vogntoget.*

*Eleven skal*

- 1. kople til og fra tilhengeren og utføre aktuell sikkerhetskontroll*
- 2. beregne plassbehov ved svinging og kjøre vogntoget i variert terreng*
- 3. rygge rett bakover og i sving og kjenner førerens ansvar og plikter i forbindelse med rygging*
- 4. vurdere egen ferdighet til å bruke bil med tilhenger og oppdage mangler ved vogntoget.*

*Eleven skal ved avslutningen av trinn 2 gjennomføre veiledningstime i samsvar med § 7-5.*

#### **Tema 2.1 Til- og frakopling av tilhenger og sikkerhetskontroll**

Eleven skal kople til og fra tilhengeren og utføre aktuell sikkerhetskontroll

*Hovedmomenter*

- Tilkopling
- Frakopling
- Kontroll av bremseser, hjul og dekk, lys, påbygg
- Kontroll av speil og siktvingler.

#### **Tema 2.2 Svinging og kjøring i variert terreng**

Eleven skal beregne plassbehov ved svinging og kjøre vogntoget i variert terreng

*Hovedmomenter*

- Plassbehov ved svinging.
- Kjøring i mot- og utforbakke.
- Framkommelighet.
- Sporvalg

#### **Tema 2.3 Rygging**

Eleven skal rygge rett bakover og i sving og kjenner førerens ansvar og plikter i forbindelse med rygging

### *Hovedmomenter*

- Rygging rett bakover og i sving.
- Føreransvaret.
- Bruk av hjelpemann

## **2.4 Obligatorisk veiledningstime**

Den avsluttende veiledningstimen etter trinn 2 er obligatorisk. Veiledningstimen skal inneholde både praktisk kjøring og en veiledningsamtale. Med utgangspunkt i kjøringen, skal elev og lærer sammen vurdere om eleven har god nok teknisk kjøreferdighet til at eleven kan flytte oppmerksomheten fra eget kjøretøy til samhandlingen med andre trafikanter.

## **Trinn 3 Trafikal opplæring**

Den avsluttende veiledningstimen er obligatorisk. Tema og hovedmomenter i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig de vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

### ***Mål for trinn 3 jf. § 12-4***

*Etter å ha gjennomført trinn skal eleven skal ha det grunnlaget som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæring i trinn 4.*

*Elevene skal kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk. I tillegg skal eleven kunne vurdere sin egen kompetanse til å kjøre bil med tilhenger.*

*Elevene skal*

- 1. ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting*
- 2. ha tydelig, effektiv og sikker kjøretøybehandling*
- 3. gjøre en sikker vurdering av snuplasser, snumåter og bruk av medhjelper*
- 4. kjøre selvstendig i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling med andre trafikanter og samtidig er økonomisk og miljøvennlig*

*Eleven skal ved avslutningen av trinn3 gjennomføre veiledningstime i samsvar med § 7-5.*

### **Tema 3.1 Systematisk og automatisert informasjonsinnhenting**

Elevene skal ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting

*Hovedmomenter*

- Bruk av speil.
- Utnytte siktsoner ved utgangen av svinger
- Etterkontroll etter hindringer og myke trafikanter som blir passert
- Trafikk like bak som ikke kan sees i speil

### **Tema 3.2 Effektiv og sikker kjøretøybehandling**

Eleven skal ha tydelig, effektiv og sikker kjøretøybehandling

*Hovedmomenter*

- Effektiv bruk av motorkraft og gir
- Presis plassering

### **Tema 3.3 Snuing og bruk av hjelpemann**

*Hovedmomenter*

- Vurdere snuplass
- Tilkjøring for rygging
- Kommunikasjon med hjelpemann

### **Tema 3.4 Samhandling og økonomisk og miljøvennlig kjøring**

Eleven skal kjøre selvstendig i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling med andre trafikanter og samtidig er økonomisk og miljøvennlig

*Hovedmomenter*

- Ikke virke truende på andre trafikanter
- Ikke unødige hindre eller forstyrre annen trafikk
- Unngå unødig stans
- Utnytte kinetisk energi

## **3.5 Obligatorisk veiledningstime**

Den avsluttende veiledningstimen etter trinn 3 er obligatorisk. Veiledningstimen skal inneholde både praktisk kjøring og en veiledningsamtale. Med utgangspunkt i kjøringen, skal elev og lærer sammen vurdere om eleven har god nok teknisk kjøreferdighet til at eleven kan flytte oppmerksomheten fra eget kjøretøy til samhandlingen med andre trafikanter.

## Trinn 4 Avsluttende opplæring

Opplæringen i trinn 4 skal bringe elevene fram til hovedmålet.

### **Mål for trinn 4** jf. § 12-5

*Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.*

*Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

*Eleven skal gjennomføre kurs i lastsikring for klasse BE, D1E, DE og T i samsvar med § 27-1.*

### **Kurs i sikring og merking av last – klassene BE, D1E, DE og T**

Kurset er felles for klassene BE, D1E, DE og T. Kurset er på 2 undervisningstimer, hvorav 1 time skal være praktisk øving i merking og sikring av last på tilhenger. Kurset kan gjennomføres med inntil 12 elever. Praktisk øving kan gjennomføres med inntil 4 elever per lærer. Personer som tidligere har gjennomført kurs i sikring av last, er fritatt fra kurset.

### **Mål for kurs i sikring og merking av last – klassene BE, D1E, DE og T** jf. § 27-1

*Eleven skal forstå behovet for å sikre og merke last, og få nødvendig øving i å sikre last på tilhenger.*

*Elevene skal*

1. vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser
2. kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis
3. gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stenging, surring, låsing og dekking
4. gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport
5. øve på å
  - a) plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk
  - b) plassere og sikre et kolli tilsvarende pallegasse, omlag 1m<sup>3</sup>
  - c) plasser og sikre annen last som rundballe eller storsekk, vekt minst 500 kg
6. forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand.

### **Tema 1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last**

Elevene skal vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser

*Hovedmomenter*

- Risikoforhold ved mangelfull sikring av last
- Årsaker til mangelfull sikring
- Ulykker og menneskelige tragedier som følge av mangelfull sikring

### **Tema 2 Regelverkets krav**

Eleven skal kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis

### *Hovedmomenter*

- Hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyr.
- Sikring av spesiell last krever spesiell kunnskap.
- Regler for transport av personer og av dyr.

### **Tema 3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr**

Eleven skal gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stenging, surring, låsing og dekking

### *Hovedmomenter*

- Bråbrems med usikret kolli
- Kjøring i sving med usikret kolli
- Akselerasjon med usikret kolli
- Størrelse og retning og friksjonens innvirkning på de krefter som virker inn på last under kjøring
- Ulike metoder for sikring av last som stenging, surring, låsing og dekking
- Sikringsutstyr (fiberbånd, kjetting, nett, presenning)

### **Tema 4 Spesielle faremomenter**

Eleven skal gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport

### *Hovedmomenter*

- Spesielle faremomenter ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last og flytende last.
- Faremomenter ved transport av levende dyr og persontransport

### **Tema 5 Øving i lastsikring**

Eleven skal øve på å

- a) plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk
- b) plassere og sikre et kolli tilsvarende pallekasse, omlag 1m<sup>3</sup>
- c) plasser og sikre annen last som rundballe eller storsekk, vekt minst 500 kg

### **Tema 5 a) Sikring og merking av lang last på en tilhenger**

### *Hovedmomenter*

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom tilhengerkopling og akslinger.
- Sikring av ved stenging og surring
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stenging
- Merking av utstikkende gods i samsvar med forskriftskrav

### **Tema 5 b) Sikring og plassering av kolli tilsvarende pallekasse om lag 1 m<sup>3</sup>**

### *Hovedmomenter*

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom tilhengerkopling og akslinger
- Sikring ved stenging, surring eller låsing
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stenging
- Hvordan og hvor stroppene festes

### **Tema 5 c) Sikring og plassering av annen last for eksempel storsekk, rundballe og lignende**

### *Hovedmomenter*

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom tilhengerkopling og akslinger
- Sikre lasten med stenging og surring
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stenging
- Hvordan og hvor stroppene festes

### **Tema 6 Kontroll og vedlikehold av lastsikringsutstyr**

Eleven skal forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand.

### *Hovedmomenter*

- Kontroll og vedlikehold av lastsikringsutstyr

### **Kommentarer til kurs i sikring og merking av last**

På kurset skal elevene få kjenneskap til krav som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret og de skal kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr. De skal også utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.

Regelverket for lastsikring er relativt komplisert. En kan ikke forvente at elevene har de matematiske kunnskapene som kreves for å beregne f. eks lastens vekt i Newton, friksjonskoeffisient mv. Læreren har derfor en krevende oppgave når han skal undervise i emnet. Det teoretiske grunnlaget må forenkles mye. Lærestoffet må konkretiseres og demonstreres. Begreper som friksjon, bevegelsesenergi og sentrifugalkraft, skal illustreres enkelt, ikke beregnes.

Det er viktig at elevene forstår at last må sikres forsvarlig, og at de lærer å gjøre dette. Alle elevene skal selv utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.